

Ochrona prawna przed dyskryminacją ze względu na niepełnosprawność

**Przepisy prawa krajowego i praktyka
ich stosowania**

Anna Mazurczak
dr Krzysztof Kurowski
Zespół do spraw Równego Traktowania
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania i dyrektywy unijne

	Zatrudnieni e	Dostęp do usług, zabezpieczenia społecznego	Opieka zdrowotna	Edukacja, szkolnictw o wyższe
Rasa, narodowość, pochodzenie etniczne	X	X	X	X
Płeć	X	X		
Religia, wyznanie, światopogląd	X			
Niepełnosprawność	X			
Wiek	X			
Orientacja seksualna	X			

Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania

- Ustawodawca przewidział **prostsza, względniejszą dla poszkodowanego ścieżkę dochodzenia roszczeń** na podstawie ustawy, w celu zapewnienia rzeczywistej równości stron.
- Osoby, wobec których zasada równego traktowania w rozumieniu ustawy została naruszona, mają prawo do **odszkodowania** (art. 13 ust. 1 ustawy).
- Odszkodowanie, o którym mowa w art. 13 ust. 1 ustawy, obejmuje **naprawienie szkody majątkowej i niemajątkowej** – dyskryminacja prowadzi przede wszystkim do naruszenia godności.
- Przestanką przyznania odszkodowania jest **sam fakt naruszenia zasady równego traktowania**.
- Odwrócony ciężar dowodu - kto zarzuca naruszenie zasady równego traktowania, uprawdopodobnia fakt jej naruszenia, a w przypadku uprawdopodobnienia naruszenia zasady równego traktowania ten, któremu zarzucono naruszenie tej zasady, jest obowiązany wykazać, że nie dopuścił się jej naruszenia (art. 14 ust. 2 i 3).

Przesłanki zasądzenia odszkodowania (zadośćuczynienia) za naruszenie zasady równego traktowania

Ustawa o równym traktowaniu	Kodeks cywilny
• Uprawdopodobnienie naruszenia zasady równego traktowania • Obowiązek zasądzenia odszkodowania w każdym przypadku naruszenia zasady równego traktowania	• Udowodnienie naruszenia zasady równego traktowania • Udowodnienie winy sprawcy naruszenia • Udowodnienie krzywdy i jej rozmiaru • Brak obowiązku zasądzenia zadośćuczynienia w każdym przypadku naruszenia dóbr osobistych

Potrzeba nowelizacji ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania

*(...) na pokrzywdzonym spoczywa ciężar dowodu winy, chociażby w najlżejszej postaci, ponieważ przestanką zasądzenia zadośćuczynienia pieniężnego za naruszenie dóbr osobistych jest krzywda wyrządzona z winy umyślnej lub nieumyślnej, niekoniecznie wskutek rażącego niedbalstwa. (...) Powód nie wykazał jednakże, by na skutek naruszenia dobra osobistego doszło do **powstania krzywdy i jaki był jej zakres**. Konstrukcja omawianych roszczeń winna zasadzać się na wystąpieniu u powoda ujemnych odczuć psychicznych (krzywda). Krzywda definiowana jest jako szkoda niemajątkowa wywołana naruszeniem dobra osobistego, polegająca na fizycznych dolegliwościach i psychicznych cierpieniach pokrzywdzonego. **Sąd nie ma obowiązku zasądzenia zadośćuczynienia w każdym przypadku wyrządzenia krzywdy naruszeniem dobra osobistego.***

Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 18 listopada 2015 r., sygn. akt V CA 3611/14

Potrzeba nowelizacji ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania

*(...) jak słusznie zauważył Sąd I instancji, powództwo nie mogło zostać uwzględnione również ze względu na **brak podstawy prawnej domagania się zadośćuczynienia**. Sąd ten dokonał zdaniem Sądu Apelacyjnego prawidłowej wykładni art. 13 ust. 1 i 2 ustawy, wskazując m.in. na projektowaną nowelizację tego przepisu, do której dotąd nie doszło. (...) gdy mowa jest o odszkodowaniu, to chodzi o szkodę w postaci straty i utraconych korzyści. Należy zatem zgodzić się z konkluzją „z uwagi na brak takiego wyraźnego zastrzeżenia w przepisach ustawy antydyskryminacyjnej, możliwość żądania zadośćuczynienia z tytułu naruszenia przewidzianego w niej zakazu nierównego traktowania wydaje się więc wyłączona”. **Podobnie jak żądanie zasądzenia zadośćuczynienia, tak i domaganie się przeprosin nie ma podstaw w ustawie antydyskryminacyjnej** - i w tym przypadku nie doszło do projektowanej nowelizacji, o czym mowa jest na stronie 20 uzasadnienia wyroku Sądu I instancji".*

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23 sierpnia 2016 r., sygn. akt I Aca 1522/15
Podobnie: wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 18 listopada 2015 r., sygn. akt V CA 3611/14

Potrzeba nowelizacji ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania

*"Roszczenie o zadośćuczynienie. Przepisy ustawy z 3 grudnia... odsyłają w tym przedmiocie do przepisów ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (art. 13 ust. 2). (...) W przypadku domagania się ochrony majątkowej, tak jak w niniejszej sprawie domagała się tego powódka, **przesłankami ochrony są naruszenie lub zagrożenie naruszeniem dóbr osobistych, bezprawność zachowania skutkującego naruszeniem lub zagrożeniem tychże dóbr oraz wina sprawcy naruszenia dóbr osobistych**. Norma prawna zawarta w art. 24 k.c. ustanawia domniemanie bezprawności naruszenia dobra osobistego. Dlatego na powódce spoczywał ciężar udowodnienia faktu, że jej dobro osobiste zostało naruszone (art. 6 k.c.), zaś na pozwanym ciężar udowodnienia, że naruszenie to nie było bezprawne".*

Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 29 grudnia 2016 r., sygn. akt XXV C 1801/15

www.rpo.gov.pl

Dyskryminacja w dostępie do usług

www.rpo.gov.pl

Środki ochrony prawnej

Pozew cywilny

- RPO prowadził sprawę, w której odmówiono wstępu do restauracji osobie niewidomej korzystającej z pomocy psa przewodnika.
- Spawa zakończyła się ugodą.
- Trzeba jednak zauważyć, że w takich sprawach nie ma możliwości wytaczanie powództwa z ustawy równościowej. W związku z tym, pozostaje jedynie wytoczenie powództwa na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego.

Środki ochrony prawnej

Zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia wykroczenia

- Art. 38 Kodeksu wykroczeń:

Kto, zajmując się zawodowo świadczeniem usług, żąda i pobiera za świadczenie zapłatę wyższą od obowiązującej albo umyślnie bez uzasadnionej przyczyny odmawia świadczenia, do którego jest obowiązany, podlega karze grzywny.

- Sąd Rejonowy w Tarnobrzegu nałożył grzywnę w kwocie 200 zł na właściciela sklepu obuwniczego, którego pracownica odmówiła obsłużenia klientki poruszającej się na wózku z uwagi na zakaz wprowadzania wózków do sklepu (wyrok z dnia 8 marca 2013 r., II Wydział Karny, sygn. akt II W 13/13).

Dyskryminacja w dostępie do opieki zdrowotnej

Środki ochrony prawnej

Pozew cywilny

- Sprawa odmowy wstępu do kliniki okulistycznej z psem przewodnikiem – powództwo wytoczone przez RPO.
- Do RPO została skierowana skarga osoby niewidomej korzystającej z pomocy psa przewodnika, która nie została wpuszczona z psem do gabinetu lekarskiego.
- W związku z brakiem ochrony w tym obszarze w ustawie o równym traktowaniu, RPO wytoczył na rzecz skarżącej pozew cywilny z tytułu naruszenia praw pacjenta.

Dyskryminacja w dostępie do edukacji

Sprawy z zakresu dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w obszarze edukacji w BRPO

- Znaczna część skarg kierowanych do BRPO w zakresie dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność dotyczy obszaru edukacji.
- Przykładowo można wskazać sprawę rozwiązania przez niepubliczną szkołę podstawową "umowy o edukację" z powodu braku możliwości zapewnienia realizacji zaleceń z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego.
- Brak zapewnienie racjonalnych dostosowań w procesie edukacji np. dostosowania materiałów dydaktycznych, niezbędnego transportu do placówki oświatowej.

Dyskryminacja w dostępie do szkolnictwa wyższego

Sprawy z zakresu dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w obszarze szkolnictwa wyższego w BRPO

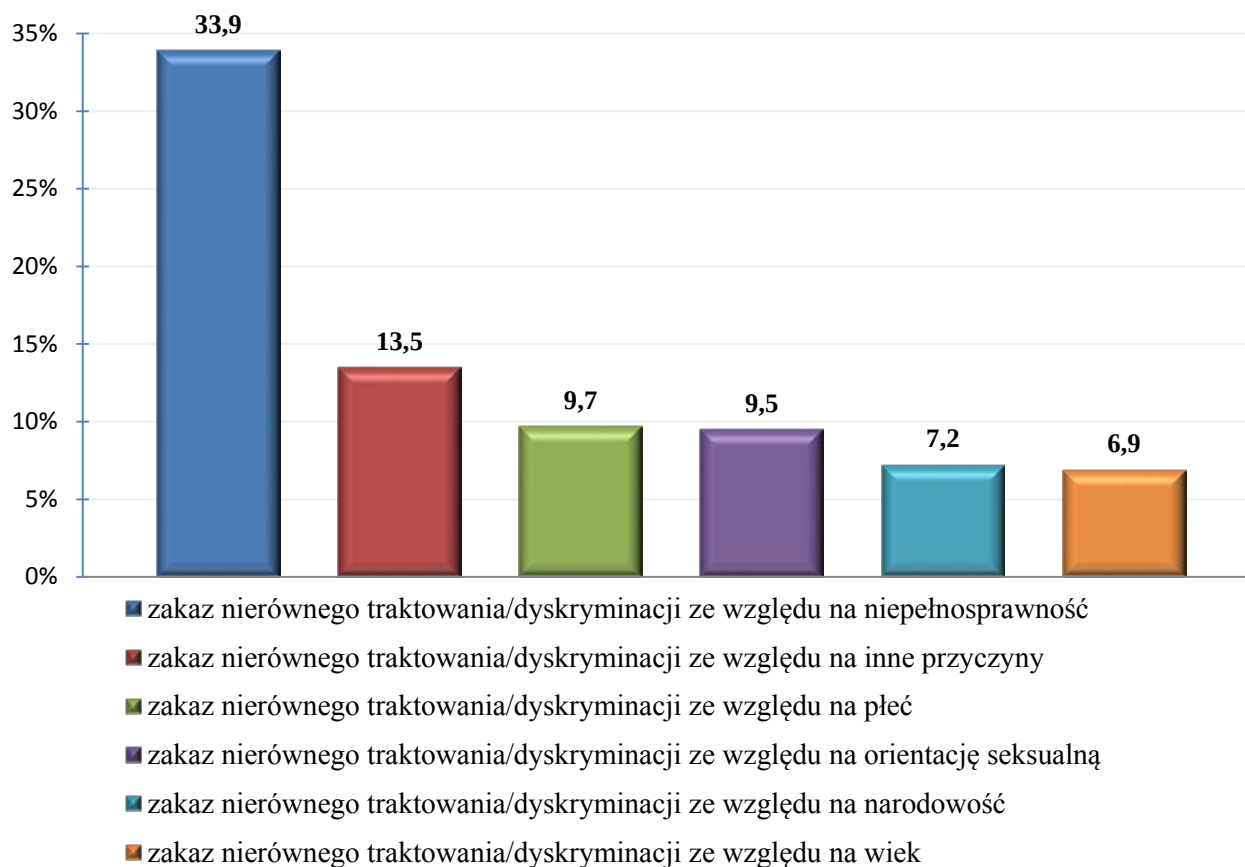
- W obszarze szkolnictwa wyższego warto przywołać wyrażane ostatnio publicznie przez jednego z pracowników naukowych poglądy, zgodnie z którymi do studiowania nie powinny być dopuszczane osoby z zespołem Aspergera (w debacie publicznej wywołanej tą opinią poza głosami krytyki pojawiły się też stanowiska aprobujące).
- Rozszerzenie ustawy o równym traktowaniu j stanowiłoby zabezpieczenie przed wprowadzaniem takich praktyk przez uczelnie wyższe.

Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność w statystykach i badaniach

Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność

Skargi wpływające do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich

Problematyki wiodące z zakresu równego traktowania

Świadomość prawna w kontekście równego traktowania

Badanie przeprowadzone na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich przez Kantar Public, 4 – 9 listopada 2016 roku, na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie 1066 mieszkańców Polski w wieku 15 i więcej lat

- Zdaniem 75 % Polaków wyproszenie z restauracji niewidomej klientki z psem przewodnikiem stanowi przejaw dyskryminacji.
- Tylko 25% Polaków wie, że dyskryminacja w dostępie do usług jest niezgodna z prawem. 37% uważa, że dyskryminacja w dostępie do usług nie jest zakazana przez prawo, 32% nie zna odpowiedzi na to pytanie.
- 40% Polaków nie jest w stanie wskazać ani jednego prawa przysługującego osobie doświadczającej dyskryminacji w obszarze zatrudnienia i dostępu do usług.

www.rpo.gov.pl

WYPROSZENIE Z RESTAURACJI
NIEWIDOMEJ KLIENTKI Z PSEM
ASYSTUJĄCYM

75%
dostrzega

25%
nie dostrzega
/ nie wie

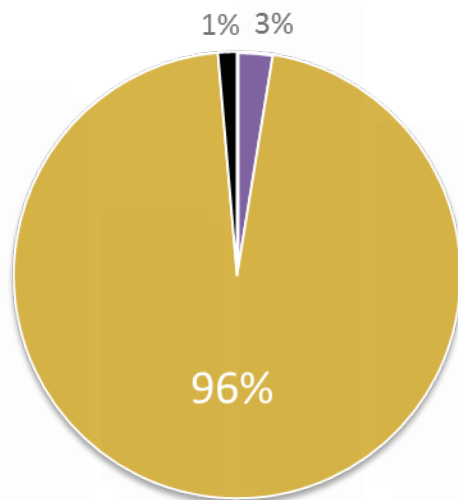

Świadomość prawna w kontekście równego traktowania

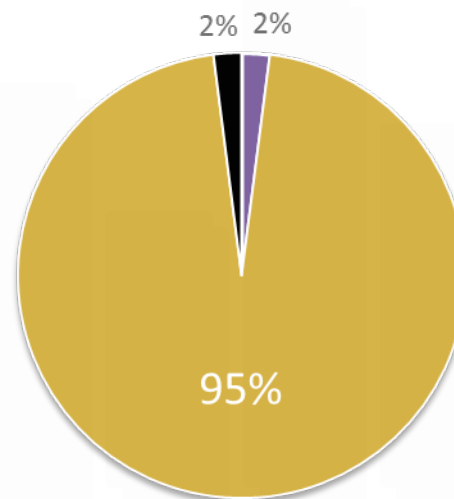
Badanie przeprowadzone na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich przez Kantar Public, 4 – 9 listopada 2016 roku, na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie 1066 mieszkańców Polski w wieku 15 i więcej lat

Czy w przeciągu ostatnich 12 miesięcy doświadczył/a Pan/i dyskryminacji?

2015

2016

■ Tak

■ Nie

■ Nie wiem\trudno powiedzieć

Świadomość prawna w kontekście równego traktowania

Badanie przeprowadzone na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich przez Kantar Public, 4 – 9 listopada 2016 roku, na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie 1066 mieszkańców Polski w wieku 15 i więcej lat

Ze względu na jaką cechę doświadczył/a Pan/i dyskryminacji?

Świadomość prawna w kontekście równego traktowania

Badanie przeprowadzone na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich przez Kantar Public, 4 – 9 listopada 2016 roku, na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie 1066 mieszkańców Polski w wieku 15 i więcej lat

W jakich obszarach doświadczył/a Pan/i dyskryminacji?

Dziękujemy za uwagę!

Anna Mazurczak

a.mazurczak@brpo.gov.pl

dr Krzysztof Kurowski

k.kurowski@brpo.gov.pl

Zespół ds. Równego Traktowania

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich